

Taner Akçam – 1942-1945 belgeleri ve devletin kodları

Posted on 08/06/2026

1988 yılında çalışmaya başladığım Hamburg Sosyal Araştırmalar Enstitüsü direktörü, bir gözlemine aktarmıştı. 5-6 yaşındaki oğluyla bir müzeye gider. Müzede, üstünde hâlâ kurumuş kafa derisi de olan bir kesik baş teşhir edilmektedir. Çocuk kesik başı görür ve kafasını derhal başka yöne çevirir. Baba, durumu ilginç bulur ve çocuğunu aynı yerin önünden 3-4 sefer geçirir. Ve çocuk her seferinde başını başka yöne çevirmektedir.

Bu hikâye bize, sadece toplumun değil, bu ülkenin aydınlarının da devletin kodları ile kurduğu ilişki tarzını anlatmaktadır.

Geçen hafta yayımladığım D-97 belgesi oldukça ilgi uyandırdı. Belgenin dili, hiçbir özel yorumu gerektirmeyecek açık ve netti. Askeri okullara öğrenci alınırken, D-97 talimatnamesi uyarınca başvuru yapanların ırk kökenlerinin araştırıldığı görülüyordu. Milli Savunma Bakanı bu ırkçı politikanın saklı tutulmasını istiyordu.

Aslında Türkiye’de vatandaşlığı değil, ırk-etnik-dinî kökeni esas alan bir devlet kurulduğu yüzlerce belgesi ve bilgisiyle yeteri kadar açığa çıkmış ve bilinen bir konudur. AGOS’un 2013 yılında, Rumlara 1, Ermenilere 2 ve Yahudilere 3 kodunun verildiğini bildiren gizli bir yazıyı ortaya çıkardığını hatırlayanlar veya Cumhuriyetin ilk yıllarında ırkçı-ayrımcı uygulamalar konusunda yapılmış devasa çalışmalardan sadece bazılarını bilenler için ortada yeni bir durum yoktu. D-97 sadece bilinenleri teyit ediyordu, o kadar.

Buna rağmen yazıma tuhaf tepkiler aldım. Ad hominem, yani kişiliğe yönelik saldırıları bir kenara bırakırsam, “tek bir belgeyle ırkçılık iddiasında bulunulamaz” ya da “tek bir

belgeden hareketle bu işleri magazinleştirmemek gerekir” türünden eleştirileri duyunca gülümsedim. Direktörün 5-6 yaşındaki çocuğunu hatırladım.

Acaba niçin kafayı çevirme ihtiyacı içindeyiz, diye düşündüm. Gözümüzün içine sokulan bir gerçeği bilmek istememenin, “yok saymanın” onlarca nedeni vardır ama galiba en önemli nedeni, Erken Cumhuriyet dönemini Kurtuluş Savaşı eksenli olarak görmek ve onunla övünmek ihtiyacıdır.

Her şeye Kurtuluş perspektifinden yaklaşan bu görüş, ülkenin kurucu perspektifini bilmek ve anlamak istemiyor. Çünkü kurucu felsefe ırkçılık esasına dayanıyordu ve bunun övünülecek bir tarafı yoktur. Tıpkı 1942 yılında Milli Savunma Bakanının önerdiği gibi saklamak ve yok saymak, yani kafayı çevirmek en doğru yoldur.

D-97 ve kurucu kültürel kod

1942 mektubunu ırk esasına göre kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti devletinin “ruhu” veya kültürel kodlarının en önemli göstergesi olarak okuyabiliriz. Sinsi ve yaptığıının arkasında durma cesaretini bile gösteremeyen tuhaf bir ırkçılıktır bu. Hilekârlığı, gizli entrikacılığı, kurnazlığı akıllı davranmak zanneden habis-kötücül bir akıl var burada...

Bu özelliğiyle Türk apartheid rejiminin Güney Afrika ve İsrail örneklerinden ayrıldığını söyleyebiliriz.

Aslında burada çok vahim bir durumla karşı karşıyayız. Çünkü bu kodlar sadece yönetici elitlerin, devlet erkinin davranışlarını belirlemiyor. Bundan daha korkunç olanı bu kodların, kültürel normlar olarak toplumun tüm damarlarına sızmış ve günlük davranışlarımızın olağan bir parçası hâline gelmiş olmalarıdır. Buradaki temel ahlaki sorun, Bakanın önerdiği gibi başkasını kandırmak meselesi değildir; onun kendisini kandırdığının farkında

olmamasıdır. Kendisini kandırmanın yarattığı ahlaki yıkım korkunçtur. Ama anlatacağım hikâye daha bitmedi.

1945 belgeleri

Bu saklama ve gizleme kültürünün en önemli sembollerinden birisi Cumhuriyet Arşividir. Kritik konulara ilişkin hemen hemen hiçbir ciddi belge yoktur. Örneğin, Seyit Rıza için 18, Şeyh Sait için 10 kadar belge olması bir şaka gibidir.

İlginçtir, Cumhuriyet Arşivine bir tanesi yukarıda sözünü ettiğim olmak üzere bazı yeni belgeler konmaya başlanmış; buradan bu girişimde bulunanlara teşekkür etmek istiyorum.

Bu yeni belgelerden birkaç tanesi Milli Savunma Bakanlığı ile Genelkurmay Başkanları arasındaki yazışmalarla ilgili. 11 Eylül 1945'te Genelkurmay başkanlığına bir yazı gönderen aynı Milli Savunma Bakanı, "bu yıl Harp Okuluna ırk ve mezhep farkı gözetilmeksizin öğrenci alınacağını gazete ve radyo ilanlarından" duyduklarını söyler. Bakana göre bu "yıllardan beri tatbik edilmekte olan talimatı değiştirir bir mahiyet arz etmektedir." Belki daha da önemlisi, Bakanın durumdan haberi yoktur ve herhangi bir bilgilendirme yapılmamıştır. Bakan Genelkurmay'dan izahat istemektedir.

İki gün sonra Genelkurmay Başkanı Kâzım Orbay çok ilginç bir cevap verir. Orbay meselenin herhangi bir mevzuat değişikliğinden kaynaklanmadığını söyler. Başbakan konuyu bir görüşme sırasında sözlü olarak gündeme getirmiş, Cumhurbaşkanı da uygun bulunca ilandaki ifadeye bu açıklama eklenmiştir. Kısacası, "Başbakan söyledi, Cumhurbaşkanı onayladı, biz de ilana ekledik" denmektedir. Ortada tuhaf bir durum vardır.

Dahası, Kâzım Orbay, Harp Okulu talimatnamesinde zaten ırk veya mezhep ayrımı yapılmasını öngören bir hüküm bulunmadığını, ilanda yer alan ifadenin yalnızca bunu

açıklığa kavuşturmak amacı taşıdığını belirtir. Bu belgelerden böylesine önemli bir konuya ilişkin ciddi herhangi bir tartışmanın yapılmamış olduğunu da anlıyoruz.

T. C.
M. S. B.
Ordu Dairesi

I. Ş. Ksm.
Sayı: 14655

S U R U T

Ankara
11 Eylül 1945

Özü: Harp Okuluna Öğrenci Kaydı yaya
mı H.

İvedi
Zatamahestur

10.07.2025 tarihi ve 148317

Sayı OLUR ile GİZLİLİĞİ KALDIRILCI

9/27

Genelkursey Başkanlığına

İlişigi

Gazete ve Radyo İlanlarında " Bu yıl Harp Okuluna ırk ve mezhep farkı gözetilmeksizin öğrenci alınacağına " yayınlamakta olduğu görülmüştür.

Bu vaziyet; Yıllardanberi tatbik edilmekte olan talimatı değiştirir bir mahiyet arzutmekte olduğu gibi , Gerek hükümetce ve gerekse Büyük Millet Meclisinde tevehh edilen suallere karşı bilgi veremiyecek zor bir duruma hasıl etmiş bulunmaktadır. Bu hususta Bakanlığın aydınlatılmasına ve bu gibi olaylarda vaktinde Bakanlığın da mütalâa ve mutabakatı alınmasına müsaadelerini arz ve rica ederim.

M . S . B .

A . R . Artunkal

Aslı budur. 11/9/945

690	10		57	389	30
-----	----	--	----	-----	----

Cevaplarda Ş. nin ismi, tarih ve No. nun yazılması lâzımdır.

Gazete ilanları değişti

Gerçekten de o günlerdeki gazetelerde azınlıkların da Harp Okullarına alınacakları konusunda ilan ve haberler çıkmaya başladı. 6 Eylül 1945 günü gazetecilerin sorularını cevaplandıran Başbakan Şükrü Saraçoęlu, azınlıklara mensup vatandaşların Harp Okullarına alınacağı bilgisini onaylar. Bunun diğer mesleklere de şamil olup olmadığı sorusuna ise buna gerek yok, çünkü diğer mesleklerde zaten sınırlama yok diye cevap verir.

Bakanın cevabı şaka gibidir. 1965 Memurun Kanunu'ndaki kozmetik değişikliğe kadar sivil-askeri bürokrasiye memur alımlarında vatandaş değil Türk olmak şartı arandığı biliniyor. Meraklısı dönemin gazete ilanlarına bakar.

Şükrü Saraçoęlu'nu tanıtmama gerek var mı? Ağustos 1942'de hükümetinin programını "Biz Türk'üz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar... bir vicdan ve kültür meselesidir... İsteddiğimiz sadece Türk milletinin hâkimiyetidir" sözleriyle sunan, Kasım 1942 ırkçı Varlık Vergisi'ni de "Bu kanun... bir devrim kanunudur" diye tanıtan kişidir. Ona göre Varlık Vergisi "ekonomik bağımsızlığı kazandıracak bir fırsattır." Çünkü Bakana göre kanun, piyasaya egemen olan yabancıları ortadan kaldıracak ve Türk piyasasını Türklerin eline verecektir.

Görüldüğü gibi Bakan, Türk ırkından olmayan vatandaşları "yabancı" olarak saymaktadır. Daha sonra solcu Ecevit döneminde de yargı Hristiyan ve Yahudileri yabancı sayan kararlar alacaktır. Hâlâ yürürlükte olan 1934 Tapu Kanunu ülkenin vatandaşlarının bir kısmını "yabancı" saymaya devam etmektedir.

Sonuçta ne mi oldu? 1946 yılından sonra 1950 istisnasını saymazsak (orada hâlâ Türk olmak şartı vardı), Harp Okullarına alınma koşulları "Türk vatandaşı olmak" olarak değiştirildi. Bu değişiklik bize, 1923'lerden bu yana kanun ve kararnamelerde geçen "Türk olmak" kavramının "Türk vatandaşı olmak" kavramından farklı kullanıldığını ve yönetici elitlerin bu

tercihi bilerek yaptıklarını gösteriyor. Bu nedenle 1950-60'lara kadar devlet memuru alımlarında gazete ilanlarında "Türk olmak" ibaresi geçiyordu; "Türk vatandaşı olmak" değil.

Dediğim gibi, ilanlardaki bu "Türk ırkı", "Türk olmak" ibareleri değişti ama değişen bir şey olmadı. D-97 talimatnamesi aynı yerinde kaldı ve bu nedenle ifadede yapılan değişikliğe rağmen bugüne kadar "ırk ve mezhep farkı gözetilmeksizin" tek bir kişi bile Harp Okullarına alınmadı ve şu andaki sistem değişmezse alınmayacak da...

19.07.2025 tarih ve 148317

Genelkurmay Başkanlığının 13/Eyl./945 Gün
ve VIII.Ş.34167-Sayılı yazıları benzeridir.

Sayılı OLUR ile GİZLİLİĞİ KALDIRILDI

ZATAMAHSUS

M . S . B .

59
28

11/Eyl./945 Gün ve Or.D.1.Ş.14655 Sayılı yazıya:

Ordu ve askerî Okulların Öğretim ve Eğitimini ilgilendiren talimatların hazırlanması Genelkurmayın yetki ve sorumu dahilindedir. 4580 Numaralı Kanuna göre Çnkur.Bşk., işlerinden Başbakana karşı sorumludur. Ve bu işlerden Büyük Millet Meclisine karşı sorumlu olan da Başbakandır. Bu kanuna göre Genelkurmay işlerinden dolayı Millî Savunma Bakanlığına hiç bir sorumluluk tevccüh etmemektedir.

İşaret buyrulan yayınlama, işin iç siyasetimizi ilgilendirmesi sebebiyle, önce Hükümet Başkanı Sayın Başbakan tarafından bir görüşme sırasında bana ağızdan ifade ve tavsiye edilmiş ve sonra Devlet Başkanı Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından tasvip ve aynı günlerde gazetelerde görüldükleri ilâmlara, önden tamim yapılmadan, yayınlanan şekilde bir kaydın hemen eklettirilmesi emir buyrulmuş olması Üzerine Harp Okulu Komutanına tebliğ ve oraca da usulüne göre Yüksek makamlarına arz olunmak suretiyle gazeteye verilmiştir.

Bu olaydan şahsan Zatıdevletlerine ilgili Bakanlık Dairesince malûmat verilmemiş olması yayınlama sırasında Ankarada bulunmadıklarından ileri gelmiş olabilir. Hükümet ve Devlet Başkanlarımızın tasvip ve hemen tatbiki emir buyrulan yayınlamanın geciktirilmesi mümkün olamayacağı da tabiidir.

Harp Okulu talimatının 19. Maddesi/^{esasen} Irk ve mezhep farkı gözetilmesi şeklinde bir hüküm ihtiva etmemektedir. Yayınlanan bunun açıklanmasından ibarettir. Talimatın bu maddesinde yapıp Yüksek Makamlarına da bilgi için sunulan değişiklik yukarıda arz olunan sebeblere dayanan olayın açıkca anlaşılmasını sağlamak için yapılmıştır. Ars ederim.

Genelkurmay Başkanı
Org.
Kâsım Orbay

Aslının aynıdır. 14/9/945

030	10		57	389	30
-----	----	--	----	-----	----

Şimdi tüm bunların anlamı ne?

CHP'ye yönelik büyük saldırı ve taarruzun toz dumanında bu yazdıklarımın ne anlamı var, diye sorulacaktır. Akademisyen olarak güncel olmayan konularda da yazma özgürlüğüm olduğu fikrinin arkasına sığınabilirim. Ama öyle yapmayacağım. Çünkü şu anda CHP'ye yönelik hukuk dışı saldırılar etrafında yapılan tartışmalar bana, direktörün 5-6 yaşındaki çocuğunu hatırlatıyor.

Aslında şu anda siyasetin ortasındaki büyük konu, yani odanın ortasındaki büyük fil, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurucu kodlarıdır. D-97 bunlardan sadece bir tanesidir. Bunu herkes biliyor ama bilmiyor gibi yapmayı tercih ediyor. Herkes 1942 yılının Milli Savunma Bakanı gibi kendisine yalan söylemeyi, kendisini kandırmayı tercih ediyor.

Siyasette ilginç bir kamplaşma ortaya çıktı; bir tarafta Öcalan'a "Kurucu Önder" diyen Bahçeli ve Erdoğan var. Oysa Öcalan'ın "Kurucu Önder" olabilmesi için bu ülkenin "Kurucu Kodlarının" değişmesi lazım. Bunun için de anayasa değişikliği şart. Fakat değişiklik için yeterli çoğunluk yok. Bu nedenle CHP, hukuk darbesiyle Kemal Kılıçdaroğlu'na teslim ediliyor. Kılıçdaroğlu'nun Bahçeli-Erdoğan koalisyonuna katılacağını görmek için fazla zeki olmak gerekmiyor. Bu cephenin önüne Anayasa'daki "Türk vatandaşı" ifadesini değiştirmeyi ve etnik kökenden bağımsız bir vatandaş tanımı getirmeyi hedeflediğini biliyoruz.

Öcalan'ı "Kurucu Önder" mertebesine çıkartmak isteyen cephenin karşısında ise ciddi antidemokratik saldırılara muhatap olan "Mustafa Kemal'in askerleri" var. Bu benim ifadem değil, Özgür Özel'in grup toplantısında en çok atılan sloganlardan birisi bu. Sadece "Mustafa Kemal'in askerleriyiz" sloganı atılmıyor, Anıtkabir'e de yürüyüş yapılıyor. Sanki bu devletin "Kurucu Kodlarını" koyan önderine, "Kurucu Kodları" değiştirme ihtimali olanlar şikâyet ediliyor gibi... Yeni bir Kurtuluş Savaşı verdiklerini düşünen bu çevreler bunu demokrasi kavgasıyla birleştirmek istiyorlar.

Fakat konuyu asıl karmaşık kılan husus, Öcalan'ın statüsünü merkeze alarak Kürt sorununu çözmek isteyen cephenin konuya 1945 kozmetik düzenlemesi gibi yaklaşım yaklaşmayacağıdır. Yani nasıl ki "Türk olmak" yerine "Türk vatandaşı olmak" ibaresi bırakıldı ama D-97 yerinde kaldı ise şimdi de aynısı mı olacak? "Türk vatandaşı olmak" yerini "T.C. vatandaşı" ifadesine bırakacak ama gene D-97'ye dokunulmayacak.

Acaba ortadaki tuhaflığı herkes görebiliyor mu?

Evet, adını koyalım: odadaki büyük fil Kürt Meselesidir ve ne kadar kozmetik değişiklik yapılırsa da devletin mevcut "Kurucu Kodları" ile, yani D-97 ve benzeri talimatnameler kaldıkça Kürt meselesini çözmek mümkün değildir. Bu gerçeklik başka bir soruyu akla getiriyor: acaba büyük haksızlıklara uğrayan ve haklı olarak bir demokrasi kavgası verdiğini söyleyen Özgür Özel, niçin Kürt kartını karşı cephenin elinden almıyor, alamıyor?

Acaba neden, Kürt meselesini çözmek isteyen Bahçeli-Erdoğan ikilisi yaptıkları işin kurucu kodları değiştirmek olduğunu, yani D-97 talimatnamesini kaldırmak olduğunu açıktan söylemiyor, söyleyemiyor? Daha da önemlisi, devletin kurucu kodlarını değiştirmenin ancak demokratik bir hukuk devletiyle olabileceğini görmüyor ve göremiyorlar.

Belki bunların da ötesinde, devletin kurucu kodlarını değiştirme işi eğer gerçekten ciddiye alınıyorsa, bu hedefin 26 yıldır iktidarda olan ve kitlesel desteğini büyük ölçüde kaybetmiş Erdoğan'ın yeniden seçilmesine bağlanmasının olmayacak duaya amin demek olduğu neden fark edilmiyor?

Acaba 5-6 yaşındaki çocuk gibi kafayı çevirmesek ve asıl konunun D-97 talimatnamesi gibi talimatnamelerin ortadan kaldırılması olduğu söylene ve herkes buna göre tavır alsaydı, konu daha kolay çözülmeyebilir mi? Yoksa meseleye 1945'tekiyle aynı şekilde mi yaklaşıyor? Yani, "Bahçeli söyledi, Cumhurbaşkanı onayladı, biz de ilana ekledik."

Kürt meselesi D-97'ler kaldıkça çözülmez. CHP, Kürt meselesinde öncülüğü ele almaz ve “D-97’leri kaldıracağım” demezse kendisine yapılan hukuki haksızlıklarda Kürt desteğini kolay sağlayamaz. Meseleyi çözmek çok kolay; sadece kafayı çevirmeyelim ve kendimizi kandırmayalım yeter!

Belgeleri benimle paylaşan Sait Çetinoğlu'na teşekkür ederim.

Kaynak: medyascope.tv